

монітори або дисплеї з підтримкою роздільної здатності HD (1280 × 720), Full HD (1920 × 1080 або 1920 × 1200), 4K (3840 × 2160 чи 4096 × 2160), 8K (7680 × 4320), 16K (15360 × 8640) пікселів. Найчастіше контролери відеостін підтримують наступні режими відображення: 1 × 2, 1 × 3, 1 × 4, 2 × 1, 3 × 1, 4 × 1, 2 × 2, 2 × 3, 3 × 2, 2 × 4, 4 × 2, 3 × 3 моніторів (від двох до дев'яти моніторів).

Використання відеостін в тренажерних системах підготовки професіоналів різноманітного профілю є актуальною та важливою задачею для розвитку промисловості, техніки та військової галузі України.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-66>

**LEGAL AND ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF THE USE
OF FORCE BY LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN MARITIME SPACE UNDER MARTIAL LAW**

**ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
СИЛИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У МОРЬСЬКОМУ
ПРОСТОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Botsu Tetiana Petrivna

*cadet of the 312th platoon
of the educational and scientific institute
for training specialists for criminal
police units of the National Police
Scientific advisor: Svyarenko*

Yurii Pavlovych

*Head of the Department of Operational
and Investigative Activities
Odessa State University
of Internal Affairs
Odesa, Ukraine*

Боцу Тетяна Петрівна

*курсант 312 взводу навчально-
наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції НПУ*

Науковий керівник:

Свинаренко Юрій Павлович

*завідувач кафедри оперативно-
розшукової діяльності
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Збройна агресія проти України зробила питання охорони морського простору ключовим елементом національної безпеки. У цих умовах діяльність правоохоронних органів, зокрема Державної прикордонної служби України (ДПСУ), набуває стратегічного значення, оскільки включає охорону державного кордону, контроль судноплавства та протидію злочинності у територіальному морі, прилеглий зоні та виключній економічній зоні. Одним із центральних аспектів такої

діяльності є застосування сили – від спеціальних засобів до вогнепальної зброї – у випадках, коли інші заходи виявляються недостатніми для забезпечення безпеки, запобігання правопорушенням або відбиття збройних атак на державні інтереси.

Національне законодавство визначає правові підстави застосування сили у межах морських зон. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» закріплює право прикордонних органів застосовувати зброю та інші засоби примусу під час виконання завдань щодо охорони кордону та забезпечення безпеки судноплавства. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює додаткові повноваження щодо оборони територіальних вод та захисту державного суверенітету у надзвичайних умовах [5]. Як зазначають Р. М. Ляшук та В. І. Вичавка, застосування сили підрозділами прикордонної служби у морських умовах має відбуватися виключно за чітко визначених підстав, але чинне законодавство містить «бланкетні» формулювання, що створює ризики різного тлумачення та потенційного зловживання повноваженнями [1].

Міжнародне право також встановлює обмеження на застосування сили у морських зонах. Конвенція ООН з морського права (UNCLOS) надає прибережній державі юрисдикцію у межах територіального моря та прилеглої зони, але застосування сили допускається лише у випадках крайньої необхідності та з урахуванням принципів пропорційності і мінімізації шкоди цивільним особам та комерційним суднам [2]. Тобто українські правоохоронні органи зобов'язані координувати свої дії з нормами міжнародного права навіть у період воєнного стану, що робить їхню діяльність особливо складною та відповідальною. Крім правового аспекту, особливу роль відіграє організаційна структура та підготовка особового складу. Кораблі та катери ДПСУ можуть виконувати завдання як самостійно, так і у взаємодії з Військово-Морськими Силами України та іншими державними структурами. Переведення суден під оперативне управління військових формувань у воєнний час змінює суб'єктність прийняття рішень про застосування сили і вимагає суворої дисципліни та документування кожного інциденту. Ляшук і Вичавка відзначають, що чітке визначення суб'єктів та процедури застосування зброї є ключовим для зменшення правових ризиків та підвищення ефективності [1].

У практичній діяльності правоохоронних органів застосування сили у морських умовах стикається з низкою складнощів, зокрема визначенням моменту крайньої необхідності та оцінкою загрози. В умовах воєнного стану прикордонники часто діють у складних умовах, коли порушник перебуває на великій відстані від берега, а погодні та технічні фактори обмежують ефективність контролю. Результати аналізу

оперативних ситуацій показують, що недостатня деталізація процедур застосування зброї може призводити до затримки реагування та ускладнювати документування інцидентів, що, у свою чергу, впливає на правову відповідальність підрозділів та їх командирів [3]. Водночас досвід останніх років демонструє, що ефективне планування дій, навчання персоналу та використання сучасних засобів спостереження дозволяє зменшити ризики і підвищити ефективність реагування у морському просторі.

Організаційні засади застосування сили у морському просторі передбачають чітку ієрархію прийняття рішень, підготовку особового складу та документування кожного випадку застосування зброї. Кораблі, катери та судна забезпечення ДПСУ виконують завдання як самостійно, так і у взаємодії з іншими державними органами, включно з Військово-Морськими Силами України, Національною поліцією та органами цивільного захисту. Переведення суден під оперативне управління у воєнний час змінює суб'єктність прийняття рішень, оскільки до відповідальності залучаються не лише командири підрозділів, а й вищі оперативні штаби [1].

Ефективність дій прикордонників залежить від чіткого алгоритму: попередження порушника, вимога виконати законні приписи, застосування засобів примусу у межах мінімально необхідної сили та документальне оформлення всіх дій. Відсутність детально прописаних процедур у морських умовах створює ризики надмірного застосування сили або правових порушень. При цьому кожен випадок має бути зафіксований, а дії особового складу підлягають контролю командування, що забезпечує баланс між ефективністю та законністю [1]. Міжнародні обмеження накладають додаткові вимоги. Навіть у воєнний час застосування сили проти цивільних або комерційних суден повинно відповідати нормам UNCLOS та принципам міжнародного гуманітарного права. Недотримання цих стандартів може спричинити міжнародні претензії та підрив легітимності дій України на світовій арені [2]. Практичні приклади підтверджують необхідність підвищення готовності особового складу. Офіційні повідомлення ДПСУ зазначають, що прикордонники мають право застосовувати зброю для відбиття збройної агресії та зупинки порушників, але кожен випадок підлягає документуванню та контролю [3]. Цей підхід дозволяє поєднувати ефективність дій та дотримання законності.

Водночас роль ДПСУ у системі національної безпеки є складовою оборонного потенціалу країни. Дослідження Братка та Мисика показують, що ефективність охорони морського простору в умовах гібридної війни залежить від координації між державними органами, чітких процедур і підготовки особового складу [4]. В умовах сучасних

загроз це забезпечує не лише захист державного суверенітету, а й мінімізує ризики порушень прав людини та міжнародних норм.

Незважаючи на існуючі правові та організаційні засади, застосування сили у морському просторі України має значні ризики. Загальні формулювання у законодавстві залишають простір для різного тлумачення повноважень, що може призвести до перевищення компетенції, неправомірного застосування зброї або надмірної реакції на загрозу. Відсутність детально прописаного алгоритму дій у морських умовах ускладнює контроль за дотриманням процедур і документуванням кожного інциденту [1]. Міжнародні обмеження мають ключове значення. Застосування сили проти цивільних суден або без достатніх підстав порушує положення Конвенції ООН з морського права та норми міжнародного гуманітарного права, що може спричинити міжнародні претензії та негативно вплинути на імідж України. Тому підрозділи ДПСУ повинні діяти в межах національного законодавства, але з урахуванням міжнародних стандартів, принципів пропорційності та мінімізації шкоди [2]. Аналіз практики та наукових досліджень свідчить, що ефективність дій значною мірою залежить від підготовки особового складу, координації з іншими органами та чіткого документування всіх випадків застосування сили. Офіційні повідомлення ДПСУ підтверджують, що кожен випадок застосування зброї фіксується, а особовий склад підлягає контролю і відповідальності [3]. Це забезпечує баланс між ефективністю та дотриманням принципів законності та прав людини. Висновки засвідчують, що існуючі правові та організаційні засади потребують удосконалення. Необхідно розробити спеціальні підзаконні акти, які деталізують послідовність дій, умови застосування зброї, відповідальність командирів і особового складу, а також порядок документування та контролю. Крім того, регулярна підготовка та навчання персоналу ДПСУ з урахуванням морської специфіки та міжнародно-правових обмежень є ключовою умовою безпечного та законного виконання завдань.

Таким чином, правове та організаційне регулювання застосування сили у морському просторі в умовах воєнного стану України є фундаментальним елементом забезпечення безпеки держави. Його ефективність і легітимність залежать від конкретизації норм, підготовки особового складу та суворого контролю за діями правоохоронців. Поєднання законності, професійності та дотримання міжнародних стандартів дозволяє забезпечити захист державного суверенітету, безпеку морського простору та права осіб, що перебувають на суднах, навіть у складних умовах збройного конфлікту.

Література:

1. Ляшук Р. М., Вичавка В. І. «Правове регулювання підстав застосування зброї кораблів, катерів та суден забезпечення Державної прикордонної служби України в умовах правового режиму воєнного та надзвичайного стану». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301340>
2. Панченко І. М., Гавловська А. О. «Застосування норм міжнародного морського права в Чорному морі в умовах збройного конфлікту в Україні». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2025. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/488>
3. Державна прикордонна служба України. «Вдосконалений порядок застосування прикордонниками засобів примусу під час виконання завдань з охорони кордону». 2021. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/31236-Vorogu-i-porushnikam-na-zamitku-nabira-chinnosti-vdoskonaleny-poryadok-zastosuvannya-prikordonnikami-zasobiv-primusu>
4. Братко А., Мисик А. «Роль Державної прикордонної служби України в системі воєнної безпеки в умовах гібридної війни», 2021. Репозитарій НА ПСУ. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/handle/123456789/4518>
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>